

**ISHNI SUDGA QADAR YURITISH BOSQICHIDA MUTAXASIS JINOYAT PROTSESI
ISHTIROKCHISI SIFATIDA TUSHUNCHASI, HUSUSIYATLARI VA UNGA QOYILADIGAN
TALABLAR**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10653239>

Ma'rufaliyev Ahrorbek Avazbek o'g'li

*Toshkent shahar IIBB huzuridagi Tergov boshqarmasi,
Korrupsiya, firibgarlik va iqtisodiyot sohasidagi jinoyatlarni tergov qilish bo'limi katta
tergovchisi*

Annotatsiya; *Ushbu maqolada Ishni sudga qadar yuritish bosqichida mutaxasis jinoyat protsesi ishtirokchisi sifatida tushunchasi, hususiyatlari va unga qoyiladigan talablar haqida, ushbu mutaxasis jinoyat jarayonida adliya tizimidagi bir qatorda qabul qilinadigan ma'lumotlarni taqdim etishi va adliya organlarini yordam ko'rsatish to'g'risida.*

Kalit so'z; *jinoyat, ishtirok, adliya, shaxs, huquqiy, davlat, yuridik, jarayon, qonun, adolat, protsesi, faoliyat, hususiyat, bilim, ma'lumot, tashxis, talablar, tizim.*

Абстрактный; *В данной статье рассматриваются понятие, характеристика и требования к специалисту как участнику уголовного процесса на стадии доведения дела до суда, о предоставлении информации, принятой в судебной системе в ходе данного специалиста уголовного процесса, и об оказании помощи. в судебные органы.*

Ключевое слово; *преступление, участие, правосудие, человек, правовой, государство, правовой, процесс, закон, правосудие, процесс, деятельность, особенность, знание, информация, диагноз, требования, система.*

Abstract; *In this article, the concept, characteristics and requirements of a specialist as a participant in the criminal process at the stage of bringing the case to court, about the provision of information accepted in the judicial system during this specialist criminal process, and about providing assistance to the judicial authorities.*

Key word; *crime, participation, justice, person, legal, state, legal, process, law, justice, process, activity, feature, knowledge, information, diagnosis, requirements, system.*

O'zbekiston Respublikasi hududida jinoyat ishlarini yuritish tartibi Jinoyat-protsessual kodeksi bilan belgilanadi.

Jinoyat ishlarini yuritishning ushbu Kodeksda belgilangan tartibi barcha sudlar, prokuratura, tergov, surishtiruv organlari, advokatura, shuningdek fuqarolar uchun yagona hamda majburiydir.

O'zbekiston Respublikasi fuqarolik protsessi tushunchasi deganda har bir fuqaro, yuridik shaxs, davlat, davlat boshqaruv idoralarining hamda jamoat birlashmalarining

noqonuniy qarorlari ustidan sudga murojaat etib, buzilgan yoki nizolashayotgan huquqlarini tiklash huquqi va ularni himoya qilish huquqlarini kafolatlash tushuniladi.

Jinoyat-protsessual qonunchiligining vazifalari jinoyatlarni tez va to'la ochishdan, jinoyat sodir etgan har bir shaxsga adolatli jazo berilishi hamda aybi bo'lmagan hech bir shaxs javobgarlikka tortilmasligi va hukm qilinmasligi uchun aybdorlarni fosh etishdan hamda qonunning to'g'ri tatbiq etilishini ta'minlashdan iboratdir.

Jinoyat ishlarini yuritishning jinoyat-protsessual qonunchilikda belgilangan tartibi qonuniylikni mustahkamlashga, jinoyatlarning oldini olishga, shaxs, davlat va jamiyat manfaatlarini himoya etishga yordam qilmog'i lozim.

Jinoyat protsessining sudga qadar ish yurituv bosqichida himoyachining protsessual maqomi zamonaviy xalqaro standartlar talablariga javob bermayotganligi, taraflar tengligi va tortishuv prinsipining buzilishiga olib keluvchi ayblov va himoya taraflari protsessual huquqlarining nomutanosibli saqlanib qolayotganligi, himoyachining o'z kasbiy faoliyatini amalga oshirishi uchun yetarli huquq va vakolatlarga ega emasligi, mavjud huquqlarini amalga oshirish mexanizmining ishlab chiqilmaganligi hamda muayyan to'siqlarning, jumladan isbot qilish jarayonidagi ishtiroki va dalillar to'plash bilan bog'liq huquqlarini amalga oshirishdagi qonunchilikdagi kollizion normalarning mavjudligi, eng asosiysi esa, huquqni muhofaza qiluvchi organlar protsessual vakolatlarining ish yuzasidan xolislik va shaffoflikni ta'minlash maqsadida sud tizimi foydasiga to'laligicha qayta taqsimlanmaganligi tortishuvchanlik prinsipini ta'minlashning jiddiy muammo va kamchiliklari sifatida namoyon bo'ladi.

Jinoyat ishlarini ko'rib chiqadigan davlat organlarining faoliyatida bu masalalar o'ta muhim ahamiyat kasb etadi, chunki shaxs jamiyat oldidagi protsessual majburiyatlarini ixtiyoriy ravishda bajarmasa, uning erkinligini majburlov choralari orqali cheklashga to'g'ri keladigan shakllantirish va mustahkamlash uchun zarur bo'lgan daliliy ma'lumotlarni to'plash va ularni jinoyat ishi materiallariga qo'shib qo'yilishini talab qilish kabi protsessual imkoniyatlarga ega. Bu esa ish materiallarida nafaqat ayblovchi, balki oqlovchi dalillar qayd qilinishini, natijada esa sudga qadar ayblov va himoya tarafining dastlabki tortishuvni ta'minlaydi. Shu bilan birgalikda tergovchiga alohida mas'uliyat yuklaydiki, u dalillar bazasini himoya taqdim etgan versiya nuqtayi nazaridan tadqiq etishi zarur. Bu qoidaning protsessual tasdig'ini ayblov xulosasiga qo'yilgan talablarda kuzatish mumkin. Ya'ni, ayblov xulosasining tavsif qismida dastlabki tergovda aniqlangan holatlar: jabrlanuvchi, shuningdek ayblanuvchi to'g'risidagi ma'lumotlar; ayblanuvchining aybdorligini tasdiqlovchi dalillar, ayblanuvchining o'zini himoya qilish uchun keltirgan vajlari va ularni tekshirish natijalari bayon qilinadi

O'zbekiston Respublikasi jinoyat protsessining sudgacha bo'lgan bosqichlarida tortishuvchanlik prinsipi qoidalarini yanada rivojlantirish nuqtayi nazaridan, yuqorida aniqlangan elementlarning har birini alohida tahlil qilish lozim.

Jinoyat protsessi - jinoyat ishini tergov qilish va sudga ko'rish vaqtida surishtiruv, tergov, prokuratura organlari va sud bajaradigan harakatlar jarayoni. Jinoyat protsessida

odatda, ish qo'zg'atilgandan to hukm chiqarilguncha davom etadi, ba'zan esa hukmni qayta ko'rish va uning ijrosi masalalarini hal qilishni ham o'z ichiga oladi. Jinoyat protsessi jinoyatlarni ochish va jinoyatchilarni jazolash uchun xizmat qiladi; barcha fuqarolarning qonun va sud oldida tengligi, sudning mustaqilligi va faqat qonunga bo'ysunishi, sudlov ishlari oshkora va ko'pchilikni tashkil etgan aholi tilida olib borilib, bu tilni bilmaganlarga tarjimon yordam berishi, ayblanuvchi o'zini himoya qilish huquqiga ega bo'lishi kabi demokratik tamoyillarga asoslanadi. Mansabdor shaxslarning Jinoyat protsessi da vakolatlari qonun bilan tartibga solinadi. Ular Jinoyat protsessi da ishtirok etadigan ayblanuvchi, jabrlanuvchi, guvoh, ekspert va b.ning o'z huquklaridan to'liq foydalanishlari va majburiyatlarini to'la bajarishlari uchun mas'uliyatli. Surishtiruvchi, tergovchi, prokuror yoki sudyaning o'z vakolati doirasidan tashqari chiqishi, qonunda belgilanmagan harakatlarni qilishi, shuningdek, ayblanuvchi va jabrlanuvchilar huquqining asossiz chegaralanishi — tergov xulosalarining noto'g'ri deb hisoblanishiga, hukmning bekor qilinishiga sabab bo'ladi.

Jinoyat protsesi ishtirokchisi, adliya tizimida jinoyat ishi bo'yicha faoliyat olib boruvchi shaxslardan biri yoki ularning vakili yoki mudiridir. Ushbu shaxs, jinoyat davlat tomonidagi taxminan barcha amalga oshirilgan jarayonlarda boshqa shaxsning qarashlari va huquqiy maslahatlari bo'yicha maslahatlar kiritadi.

- Yuridik bilim va qonunga ega bo'lishi: Jinoyat protsesi ishtirokchisi bo'lgan shaxsning yuridik bilim va qonunga tushunchasi bo'lishi shart.

- Adolatli bo'lishi: Jinoyatning mazmuni, jinoyat jarayonining ahvoli, huquqiy maslahatlarni chuqurlash uchun adolatli va samarali bo'lishi zarur.

- Konfidensiallik: Jinoyat protsesi ishtirokchisi siri o'zida saqlash, maxfiylik va ma'lumotlarni maxfiyligini himoya qilish lozim.

- Yuridik bilim va tajriba: Jinoyat protsesi ishtirokchisiga yuridik bilim va jinoyat protsesslari bo'yicha tajriba talab qilinishi mumkin.

- Huquqiy faoliyatning huquqiyasta tan olish: Jinoyat protsesi ishtirokchilari huquqiy munosabatlarga ehtiyoj qiladi va huquqiy faoliyatni amalga oshirish uchun yo'l ko'rsatish borasini universitet va huquqni o'qish uchun talab qiladi.

Jinoyat protsesi ishtirokchisi, jinoyat davlat tomonidan bayon qilingan jarayonda jinoyat ishi bo'yicha faoliyat olib boruvchi shaxs yoki ularning vakili yoki mudiri sifatida amal qiladi. Bu inson jinoyat davlat tomonidagi biror bir jinoyatda hissa oladi va shaxsning qarashlari va huquqiy maslahatlari bilan shug'ullanadi.

Mutaxasis jinoyat protsesi ishtirokchisi, yoki odam jinoyatchilik qilgan holatda jinoyat protsesi boshqa jihatlari bilan shug'ullanadigan ekspert yoki mutaxasisdir. Unga jinoyat ishtirokchisi yoki mudofia sifatida ham murojaat qilingan bo'lishi mumkin. Ushbu mutaxasis jinoyat jarayonida adliya tizimidagi bir qatorda qabul qilinadigan ma'lumotlarni taqdim etadi va adliya organlarini yordam beradi.

Mutaxasis jinoyat protsesi ishtirokchisi jinoyat jarayonida mahalliy va xalqaro qoidalar asosida xizmat qiladi. U haqida ko'proq ma'lumot, tajriba va malakasiga ega. Ushbu

mutaxasis jinoyat ishtirokchisi, adalet tizimidagi tartib va qonunni to'g'ri amalga oshirishda o'z hissasini o'z ichiga oladi.

Moliyaviy Professionalizm: Mutaxasis jinoyat protsesida moliyaviy masalalar va shaxsiy ma'lumotni moliyalashtirish bilan shug'ullanadi.

Yuridik Tushunchalar: Adliya tizimining qonun shartlariga ko'ra faoliyat ko'rsatish uchun yuqori darajada yuridik tushunchalarga ega bo'lishi kerak.

Tajriba va Bilim: Jingi jinoyat bilan bog'liq masalalarda malaka va tajribaga ega bo'lishi, jinoyat davolari bo'yicha ta'til bilishi kerak.

To'g'ri Analitik Qobiliyatlar: Muhim ma'lumotlarni tahlil qilish, ma'lumotlar o'rnini aniqlash va jinoyatchilarning hujjatlari va argumentlarini tekshirishda yuqori darajada iqtibos qila oladigan ideal qobiliyatga ega bo'lishi kerak.

Yuridik Bilim va Tushunchalar: Jinoyat protsesining tizimini tushunish va maslahat berishda qo'l tutilgan va malakalanish uchun yuqori darajada yuridik bilim va tajribaga ega bo'lishi kerak.

To'g'ri Analitika: ma'lumotlarni tahlil qilish, mantiqiy kuzatish qobiliyatlari yuqori darajada bo'lishi talab qilinadi.

Ishirokchilik Kuchini Ko'rsatish: Jinoyat organlariga yoki muddaalar mahkamalariga malaka va ishtirokini yuksaltishi kerak.

Muvofiq Huquqiy Tarzda Fikr Aytish: Jinoyat jarayonida o'z fikrini dhammasiz va yuzaga qo'yimaslik, huquqiy tarzda fikr bildirish talab qilinadi.

Mutaxasis jinoyat protsesi ishtirokchisi mutaxassislik va yuqori saviyadagi maslahat iste'mol qilishga ega va adliya tizimida huquqiy jarayonlarni rivojlantirishda ko'mak beradi.

Ishni sudga qadar yuritish bosqichida mutaxassis jinoyat protsesi ishtirokchisi, jinoyat huquqi sohasida faoliyat ko'rsatadi va jinoyat protsesining har bir qismi ravishda ishtirok etadi. Bu shaxs savdo harakati yoki boshqa normativ hujjatlar tomonidan tan olgan qonunni buzish jarayonida markaziy ahamiyatga ega bo'ladi.

Jinoyat protokoli ishtirokchisi mukofot to'g'risida yotgan qarorlar, normalizatsiya va ahvolning paydo bo'lishi orqali jinoyat qilish ta'minoti, ishtirokchiga bo'lgan ehtiyoj va uning huquq tutishiga rioya etiladi.

Jinoyat protokoli ishtirokchisiga quyidagi talablarni qo'yish ma'qul bo'ladi:

Jinoyat xususiyati tushunish va u yomon ishni sudga qadar olib borishda xizmat ko'rsatadigan tajribaga ega bo'lishi;

- Yuridik nazoratni amalga oshirish, jinoyat yoki huquq doirasida faoliyatni boshqarish va jinoyatni o'zlashtirishda ishtirok etishga tayyor bo'lishi;

- Muhim huquq va nizomlarga amal qilishga va jinoyat protsesidagi muammo va

ADABIYOTLAR:

1. Sudga qadar ish yuritish bosqichida qamoqqa olish tarzidagi ehtiyot chorasining sudl ar tomonidan qo'llanilishi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumin g Qarori, 14.11.2007 yildagi 16-son.

2. Mo'minov B.A. Jinoyat ishlarini sudga qadar yuritish ustidan sud nazorati. Yuridik fa nlar bo'yicha falsafa doktori (Doctor of Philosophy

3. Колоколов Н.А. Решения судебно-контрольных инстанций в призме учения профессора

4. Хайдаров А.А. Применение систем видеоконференц-связи при производстве в суде первой инстанции: дискуссионные вопросы // Вестник Московского университета МВД России. - 2014. - №6. - С. 163-170

5. Blinkov A.P. Prinsipbi sostyazatel'nogo i obyektivno-istinnogo ugovnogo protsessa v deyatelnosti sledovatelya: sravnitel'nyy analiz: dis. ... kand. yurid. nauk. Volgograd. 2018. S.

6. Bbikov V.M. Pravovoye polojeniye sledovatelya v ugovnom protsesse Rossii (chast 1) // Pravo i politika. № 5 (149). 2012. S. 880

7. Sheyfer, S. A. Rossiyskiy sledovatel - issledovatel ili presledovatel? / S. A. Sheyfer // Rossiyskaya yustitsiya. - 2010. - № 11. - S. 34-36

5. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchiligini takomillashtirish Konsepsiyasi:

6. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi;